

A 250 éves perenyei Szent Ágoston-templom története

A község története, földrajzi fekvése

Perenye Szombathelytől 7 km-re Észak- Nyugat felé, Kőszeghegyalja peremén, a Kőszegi-hegység lankáinak ölelésében, az ősi Szent Vid-hegy vigyázó oltalmában, a Gyöngyös-patak vízgyűjtő területén fekvő település. A patak völgyben nyújtózó településnek jelenleg 680 lakója van. A község bel- és külterületén feltárt régészeti leletek tanúsága szerint már az őskortól fogva lakott település volt, és a későbbi korszakokból is számos értékes lelet került elő. A falu határában megtalálhatók egy földvár maradványai, valamint az ókori és középkori vasolvasztásra utaló leletek.

A falu első írásos említése az Anjou-korból, 1333-ból származik, amikor Pyrennye néven említik Pöre és Etelföld határleírásában.

A rohonci uradalom tartozékeként többször cserélt gazdát a középkorban. 1527-ben Batthyány Ferenc szerezte meg, s így közel három és fél évszázadra fűzte össze a kis Kőszeg-hegyaljai település sorsát a Batthyányi-családdal, mely egészen az 1870-es évekig számos birtokkal rendelkezett a településen, ahol nagyrészt – a néhány nemesi családot leszámítva – jobbágy és zsellérsorú lakosság élt. 1662-ben egy családi osztozkodás során Batthyány Pál kapta a rohonc-szalonaki uradalmat, amelyet fiai, Ferenc és Zsigmond tovább osztogattak maguk között, és Rohonc Batthyány Ferencnek jutott. 1748-ban Batthyány Lajos nádor egy csereszereződéssel váltotta meg a fiatalabb ágtól a rohonci és szalonaki uradalmakat a hercegi ág részére biztosítva azt, s így Perenye az ország főméltóságának birtoka lett. A nádor halála után 1765-től fia, Batthyány József kalocsai érsek örökölte az uradalmat, míg fivére, Ádám a hitbizomány hatalmas birtoktömegét. 1799-ben, József érsek halála után a rohonci uradalmat testvére, Batthyány Tivadar, majd fia, Antal József (1762-1828) örökölte, aki családjával együtt szinte állandóan külföldön, főleg Bécsben és Milánóban tartózkodott. Fiai, Gusztáv és Kázmér alig tanultak meg magyarul. Apjuk 1828-as halála után az örökölt uradalmakat csak 1837-ben osztották fel egymás között. Rohonc a megállapodás értelmében Gusztáv tulajdonába került, ám állandó külföldi távolléte miatt birtokait maghatalmazottak felügyelték, uradalmait bérbe adták. A reformkor és az 1848-as forradalom vívmányai Perenye életében is döntő változást hoztak. A feudális viszonyok után a község lakóinak a kapitalizálódó mezőgazdaság kihívásaival kellett szembenézniük. Az 1860-as években a község legnagyobb földbirtokosa, Batthyány Gusztáv tervbe vette magyarországi birtokainak eladását, mivel nem volt megelégedve jövedelmezőségükkel, és pénzét Belgiumban ipari beruházásokba akarta fektetni. A perenyei birtok eladását csak 1870-ben tudta meghirdetni belga bankja válságos helyzete miatt az adásvétel időpontja és a vevők nevei azonban nem ismertek. A későbbi évekből annyi tudható, hogy a Batthyányak legnagyobb perenyei birtokállománya, a fűteleki major 1895-ben és 1910-ben is Fischer Zsigmond tulajdonában volt, majd az 1920-as években Ambrózy Gyula királyi koronaőr birtoka lett, 1935-ben pedig a Magyar Királyi Téli Gazdasági Iskola kezelésében állt. A dualizmus időszakában Perenye egyre jobban elszakadt az egykori uradalmi központtól, Rohonctól, és a gyorsan iparosodó Szombathely és Kőszeg vonzáskörzetébe került. A község alapvetően megmaradt agrártelepülésnek, azonban a vasúthálózat kiépülésével egyre többen kezdtek dolgozni az állami vasúttársaságnál. Az I. világháború Perenyében is számos fiatal és középkorú áldozatot követelt, a trianoni békediktátum következtében pedig az országhatár közelébe került a falu. A két világháború közötti időszakot a vallási és egyesületi élet virágzása jellemezte, amelynek csúcspontja az önálló plébánia megalapítása volt 1938-ban. A földkérdés ebben az időszakban is a

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

község egyik legégetőbb problémája volt, és a rossz szociális viszonyokat a gazdasági világválság tovább erősítette. Hamarosan a második világháború tette próbára a község lakosságát, amely szintén számos áldozatot követelt. A háborút követően újabb megpróbáltatások elé néztek a falu lakói: a község a határsávba került, több családot internáltak, majd az 1956-os forradalom után megindult a téjeszesítés. A község arculata a Kádár-rendszer idején változott meg gyökeresen, amikor a régi házakat lebontották, átalakították, majd pedig a millenniumot követően, amikor jelentős felújítások kezdődtek. A rendszerváltás után komoly gondot okozott a munkanélküliség problémája. Perenye lakossága azonban történeti viharok ellenére is megőrizte hagyományait, amelyek közül kiemelkednek a jubiláló templomhoz köthető egyházi népénekek és vallási néphagyományok.

Perenye középkori temploma

Perenyében a történelem folyamán két templom épült, és mindkettőt Szent Ágota, cataniai ókeresztény vértanú szűz (ünnepe: február 5.) tiszteletére emelték. A falu első temploma a fennmaradt írások szerint a mai temetődombon épült fel. A templom létezésére vonatkozó első írott forrás Kazó István kapornaki apát 1697-es egyházlátogatási jegyzőkönyvében található. A község ekkor már Németgencs filiájaként szerepelt. A templom korábbi történetére vonatkozóan sajnos nem lehetett írott forrásokat fellelni sem a Batthyány-család, sem az illetékes püspökségek levéltáraiban. A különböző határleírások, pápai tizedjegyzékek, valamint a későbbi tizedösszeírások sem említették meg.

A templom valószínűleg a 15. században épült, mivel a magyar egyházszervezet legalsóbb szintje, a plébániák és filiák hálózata a középkor végén nyerte el végleges formáját. A 11-12. században elsősorban királyi, püspöki és szerzetesi birtokokon alapítottak templomokat. A 12. századtól a világi főurak bekapcsolódtak a templomépítésbe. A 13. században a kis- és köznemesek vették át a kezdeményezést, amely ugrásszerű növekedéshez vezetett. A 15. századot követően a történelmi körülmények – a reformáció, a belviszályok, valamint a török fenyegetettség – nem kedveztek a templomépítésnek.

A fennmaradt leírások is a későközépkori eredetet erősítik. Kazó ugyanis boltozottnak írja le a templomot, s talán egy gótikus szentélyre utal. Könnyen előfordulhat, hogy Garai nádor építtette, aki a 15. század elején a község birtokosa volt, és az ország vezető méltóságaként megfelelő erőforrásai lehettek a templomépítéshez. Középkori eredetét ritka patrocíniuma is alátámasztja.

Szent Ágota a Decius-féle keresztényüldözés idején, 251-ben a szicíliai Cataniában szenvedett vértanúságot. Halálának első évfordulóján kitört az Etna nevű tűzhányó, és veszedelmes lávafolyammal fenyegette a várost, amely Ágota közbenjárására megmenekült. Ágotát ennek a csodának köszönhetően a középkorban tűzvész elleni védőszentként tisztelték. Kultusza egész Európában elterjedt, Magyarországra is eljutott, ám hazánkban igen kevés patrocíniumáról tudunk, amely hozzá köthető: a középkorban mindössze hét templomnak, jelenleg pedig az egész Kárpát-medencében a perenyein kívül csupán a sárszentágotai és a vajdasági magyarcsernyei templomnak a titulusa Ágota. A perenyei templom tehát patrónusának személyében egy nagyon értékes és ősi hagyomány őrzője.

A kis, egyhajós templom a falun kívül, a mai temetődombon állt. Helyét kőkereszt jelöli, amelyet az új templom felépítése után emeltek, és először 1836-ban renováltak. A régi templom szentélyét a fennmaradt feljegyzések szerint boltozott apszis, a templomhajót pedig deszkamennyezet fedte. A tetőzet a szentély fölött egy kis fa tornyocska is ékesítette. A templomnak a kőből készült szószék

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: *Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei*, Magyar Napló, 2011.

mellett fa karzata volt. A szentélyben egy oltár szolgálta a szentmisék bemutatását. A diadalív alatt megemlítették egy kőlapot is, amelynek jelentőségéről azonban nem tudunk többet. A templom középkori berendezése feltehetően a reformáció évtizedei alatt elpusztult, a források szerint ugyanis a szobrok, képek és egyéb liturgikus tárgyak nagy része a 18. század elejéről származott.

A templom kegyuraságát a rohonci uradalom 1538-as megszerzése után a Batthyány-család birtokolta. A család kegyúri jogának eredete nem ismert, valószínűleg a birtok megvételekor rájuk. Ez azzal a kötelezettséggel járt, hogy gondozniuk kellett a templomot, és figyelniük kellett annak karbantartására. Mivel azonban nem ők voltak az építők, a restaurálás és az újjáépítés nem volt kötelességük. Filiális templom lévén a legjelentősebb kegyúri jogot, a plébános-jelölés jogát sem gyakorolhatták, csupán protokolláris jogok illették meg őket. A templomban külön fenntartott helyük volt, és családi címerüket elhelyezhették a templomban.

Reformáció és katolikus megújulás

A késő középkor virágzó vallásosságát a katolikus egyház belső válsága és intézményi meggyengülése miatt a 16. század közepétől a hitújítás és vallási feszültség rendezetlen viszonyai váltották fel.

A lutheri tanok a nemzetközi borkereskedelem egyik nyugat-magyarországi csomópontjának számító szabad királyi város, Kőszeg németajkú polgárságának révén jutottak el a Kőszeghegyaljára. A kőszegi plébániát már 1554-ben el kellett hagynia Ált. Mihály plébánosnak. Hamarosan a Vas vármegyei nemesség tagjai közül is egyre többen csatlakoztak a hitújításhoz, és számos pap tért át más vallásra, és csatlakozott az új tanokhoz. A reformáció előretörésével ezért egyre nagyobb gondot okozott a paphiány, amely a 17. században tetőzött a vidéken. A győri egyházmegye lakosságának többsége a 16. században protestáns lett, s szinte csak a beköltöztetett horvátok maradtak meg katolikusoknak. A németek evangélikusok, a magyarok nagy része pedig református hitre tért. A községek lakosságának áttérésekor nem elhanyagolható szempont volt, hogy a katolikus papok hiányában sokan a helyzetből fakadó kényszerből választották a protestáns istentiszteleteket.

A Batthyányak meglehetősen későn csatlakoztak a reformációhoz. Batthyány Boldizsárt, a francia műveltségű, világlátott grófot – akit apja halála, 1570 után az eljövendő nemzeti királynak neveltek – anyja, Szvetkovics Erzsébet és bécsi orvosai vették rá a református tanok elfogadására. Batthyány németújvári udvara ezután a nyugat-európai protestáns menekültek menetszára lett, ahol számos híres tudós is megfordult európai szintű szellemi életet teremtve Németújvárott. Batthyány Boldizsár áttéréseivel a család birtokain is háttérbe szorult a katolicizmus. A kegyúr református vallása ellenére 1580 körül Perenyében az evangélikus vallás térnyerése volt jellemző a lutheránus lelkészek jelenlétére, valamint Lobokovics Poppel Éva, Batthyány Ferenc feleségének támogatása miatt. Az evangélikus felekezet csaknem egy évszázadra meghatározó vallási közösség lett a településen. A falu lakosságának fele protestáns volt még 1697-ben is. A kis perenyei templom karbantartására a 16. és 17. század viharai miatt és zavaros viszonyai között nem jutott megfelelő erőforrás.

A katolicizmus megerősítésére már a 16. században történtek lépések, egyes birtokokon megkezdődött a restauráció, és a Győri egyházmegyében – különösen a soproni főesperességben – a papok száma is növekedett. A 16. század fontos eseménye volt a szombathelyi egyházmegyei zsinat 1579-ben, Draskovich György püspöksége idején, amelyen a trienti zsinat határozatait kihirdették a papságnak. A katolicizmus belső megerősödésére azonban évtizedekig várni kellett. A folyamatban

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: *Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei*, Magyar Napló, 2011.

kiemelkedő szerepe volt Pázmány Péternek, aki megvetette a magyarországi katolikus megújulás alapját.

A következő évtizedekben a rakatolizáció legfontosabb eredménye a győri egyházmegyében is a püspökség területén élő nagybirtokosok katolikus hitre térése volt. Döntő fordulatot hozott a katolikus Esterházy Miklós birtokszerzése a vasvári főesperességben 1626-ban, majd pedig Batthyány I. Ádám 1629-es, és Nádasdy Ferenc 1643-as katolizálása. A kegyúri jog alapján megkezdődött a protestanizmus visszaszorítása. A protestáns tanítók, prédikátorok elűzése után katolikus papok jelentek meg a falvakban. A küzdelem, váltakozó eredménnyel, sokáig tartott.

A protestantizmus virágkorának a 17. század közepétől kezdődően III. Ferdinánd, majd I. Lipót uralkodása vetett véget. Ekkor intenzív katolikus restauráció kezdődött a Királyi Magyarországon.

A templomok visszaszerzésében és pénzen való visszaváltásában tevékeny részt vállalt Széchenyi György kalocsai érsek, győri adminisztrátor püspök. Az 1647-es országgyűlés által átadásra rendelt kilencven templom közül számos található a győri egyházmegyében. A döntő fordulatot az 1670-es évtized hozta meg. Az eredmények felmérése érdekében 1674-ben Tormássy Péter vasvári főesperes püspöki felhatalmazással megvizsgálta kerületének plébániáit, különösen a protestánsoktól visszavett templomokat. Tormássy 33 plébániát látogatott végig a megyében, Németgencsen megfordult ugyan, Perenyét azonban nem említette meg.

Perenyében a földesúr katolizálása ellenére tovább működött az evangélikus lelkész. A lutheránus gyülekezetéről 1661-ből származik az első írott forrás Musay püspök jegyzőkönyvében, aki anyaggyülekezetként tartotta azt számon. 1663-ban meszleni Soós Pál, 1669-ben pedig Ódor János volt a perenyei lelkész. A perenyei evangélikus gyülekezet jelentőségét mutatja, hogy feltehetően a faluból származott a kőszegi evangélikus iskola híres rektora, Perenyey Bálint, aki 1652-ben, wittenbergi tanulmányai után került ebbe a tisztségbe. 1661-ben Pösén, 1669-ben Szécsényben volt lelkész, végül Hodosra került. Hasonló volt a helyzet a későbbi plébánián, Németgencsen is. 1664-ben zsinatot tartottak a községben. Az 1674-es Tormássy-féle vizitációban még evangélikusnak írják le a falut. 1695-ben Németgencs birtokosa Esterházy Pál, az ország nádora, és legtekintélyesebb főura lett, amely jelentős fordulatot hozott a környék életében.

A katolikus restauráció eredményeinek biztosítására és törvényesítésére az 1681-es soproni országgyűlés 26. törvénycikke kimondta, hogy a királyi Magyarországon minden vármegyében csupán két ún. artikuláris helyen szabad a protestánsoknak templomot építeniük. Talán ennek is köszönhető, hogy amikor Kazó István vasvári prépost 1697-98-ban végiglátogatta a vasvári főesperességet, a legtöbb helyen már rendezett katolikus hitéletet talált. Perenye 1697-ben már Németgencs plébániájaként szerepelt, ahol Nimeth István licenciátus, világi megbízott látott el lelképásztori szolgálatot. 1697-ben a 266 lakosból 62 volt katolikus, 96 akatolikus és 108 indifferens.

A katolikus megújulás azonban csak lassan mutatott eredményeket. A királyi egyházpolitikai intézkedései, az erőszakos templomfoglalások ellenére a katolicizmus megerősödésének kulcsát a megfelelő számú, képzett és vitára képes plébános szolgálatába állítása jelenthette volna. A vasvári főesperesség azonban egészen a 18. század elejéig jelentős paphiánnyal küszködött, mivel a katolikus papok tekintélyes része a nyugati részeken lévő horvát és német falvakban működött, és a magyar területekre szinte csak licenciátusok jutottak. A csekély jövedelem és a lakosság merev ellenállása miatt a Batthyány-birtokok, sőt egész Vas megye sem vonzotta a papokat. Míg az Esterházyak válogathattak a jelentkezőkben, addig a Batthyánykhoz a vasvári főesperesnek csak nagy nehézségek árán sikerült papokat szereznie. Így sokszor a frissen szentelt, tapasztalattal nem rendelkező papokat hozták a megyébe, ahol a pár évtizede áttért tömegek ellenséges érzülettel fogadták a katolikus egyház új képviselőjét. Sokszor tették próbára a plébános béketűrését, és tagadták meg a

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

plébániának járó szolgáltatásokat. A katolikus élet újjászervezése a 17. században így csak a nagyobb főúri és egyházi központokban ment végbe. A Batthyány-birtokokon is csak az uradalmi központokban történt jelentősebb változás: Németújváron a ferencesek letelepítésével, Rohoncon és Körmenen a templomok restaurálásával és barokk átépítésével. Jelentős fordulatot jelentett Kőszeg-hegyalja felekezeti viszonyaira nézve a jezsuiták 1676-os kőszegi letelepítése. Nevelték a megye ifjúságát, és leendő papjait is. A kőszegi jezsuitákon kívül Perenyére nagy hatással voltak az 1630-ban újraalapított szombathelyi ferences és 1638-ban visszaállított domonkos kolostor szerzetesei is. A Thököly-féle háború és a Rákóczi-szabadságharc zavaros viszonyai között számos helyen pozíciókat veszített a katolikus egyház a megyében, és a lakosság, kihasználva a helyzetet, nemegyszer elkergette a rájuk kényszerített katolikus papot. A protestánsok térhódítását jól mutatja Scacchi Ferenc vasvári prépost és főesperes 1713-14-es vizitációja, amely a főesperesség négy esperesi kerületében: Kemenesalján, a Hegyháton, az Órségben és a Tótságban a szerzeteseket leszámítva egyetlen plébánost, vagy katolikus licenciatust sem talált. A 18. század elején így Vas megyének csak a Rába és a stájer határ közé eső viszonylag kis részén tengődött a katolikus egyház.

A katolikus reform csak a 18. században teljesedhetett ki a királyi hatalom hathatós jogi és anyagi támogatásának köszönhetően. III. Károly király 1731-ben kiadott Carolina Resolúciója előírta, hogy minden olyan templomot el kell venni a protestánsoktól, amelyek nem szerepelnek az artikuláris helyek 1681-es listáján. A Carolina Resolutio végrehajtása utána a katolikus egyház nagyon gyorsan megerősödött a megye egész területén. Batthyány József 1754-58 között vizitációja során már mindenféle megszervezett, betöltött plébániákat talált, a falvakban katolikus iskolamesterek működtek, és a plébániákat anyagilag is megalapozottnak találta. A 18. század elején intenzívebbé vált a katolikus megújulás a század közepére Perenyét is elérte, és a kis templomocská több műtárggyal gazdagodott, épületét megújították.

A templom berendezései és felszerelése

Az első vizitáció alkalmával, 1697-ben Kazó István egy, a védőszentet, Szent Ágotát és az Utolsó vacsora jelenetét ábrázoló képet jegyzett föl. A képek eredete nem ismert, talán a középkorban készültek, vagy a közvetlenül a vizitáció előtt, a 17. század végén. Régi eredetüket támaszthatja alá, hogy 1731 után az Utolsó vacsora képét már nem említik. A templomnak volt két aranyozott ezüstkelyhe két réz paténával. A régebbi kehelynek a nodusa (a kupa és a talp közötti gömb alakú dísz) kövekkel volt díszítve. A templom jelentős gyarapodása az 1730-as években indult meg. Ekkor került a templomba Szent Ágota ereklyéje is, amelyet 1748-ban nyilvános tiszteletre kitéve üvegtokban az oltár közepén őriztek. Az ereklye eredetéről és későbbi sorsáról források hiányában csak hipotéziseink lehetnek.

Az összeírások adatai szerint az ereklyének 1731 és 1748 között kellett Perenyébe kerülnie. Ez idő alatt, 1729-37-ig az olasz származású Scacchi Dezső volt a németgencsi plébános, akinek bátyja, Scacchi Ferenc szombathelyi-vasvári nagyprépost, és főesperes volt. Scacchi Dezső később vépi plébános lett, és a nagyhatalmú helyi birtokos családnak, az Erdődynek köszönhetően már 1721-ben elnyerte a kegyuraságuk alá tartozó csatári apátságot, majd 1738-ban az ő vezetésével renoválták az apátsági templomot. A középkorban itt őrizték közel egy évszázadig a híres 12. századi ún. Admonti Bibliát, amelybe a templom ereklyéit, amely szerint a Szűz Mária-oltár ereklyéi között volt egy Szent Ágota-ereklye is. Annak ellenére, hogy a templom leégett, és megrongálódott, előfordulhat, hogy a Szűz Mária oltárban őrzött Ágota-ereklye megmenekült, és Scacchi Dezsőn keresztül eljutott Perenyébe. A csatári eredeten kívül elképzelhető még, hogy a család olasz kapcsolatin keresztül jutott az ereklye a

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: *Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei*, Magyar Napló, 2011.

perenyei templomba. Sajnos utóéletéről nem lehet tudni semmi biztosat. Az új templom felépülése után, 1780-ban Szily János már nem jegyezte fel egyházlátogatása alkalmával, és később sem említi egyetlen irat sem az ereklyét. Elképzelhető azonban, hogy a főoltár oltárkövében helyezték el, ám előfordulhat az is, hogy az építkezés során semmisült meg. A 2011. június 8-án végzett vizsgálat sem hozott eredményt a kérdésben, mert az oltárkövben található feljegyzés szerint a benne található ereklyék több mártírtól származnak.

A templom oltára 1731-ben még nem volt fölszentelve, ezért hordozható oltárkövön, ún. portatilen miséztek. Csak a legszükségesebb oltárfelszerelések szolgálták a liturgiát. A templomnak egy fehér és két színes miseruhája volt manipulussal és stórával. Különösen megbecsülték a megfordítható, egyik oldalán vörös, másik oldalán fekete, régi miseruhát. A liturgia végzését egy misekönyv, egy evangéliumos könyv és egy rituálé szolgálta. A papi ruházathoz tartozók közül feljegyeztek egy albat, egy humerálét, egy stólát, egy cingulust és egy superpelliceumot, a kehelyhez tartozók közül pedig egy corporálét, egy purificatoriumot, egy kehelyvélumot, egy pallát és egy bursát. Az oltár előzékét rézszálakkal átszőtt, bojtokkal díszített zöld antependiummal, menzáját pedig egy ugyancsak zöld, hímzett oltárterítővel (mappa), valamint horgolt és hímzett vászonterítőkkal borították. Az oltáron, amelynek egyetlen lépcsője volt, a feszület és a kánontáblák mellett négy fa gyertyatartó állt. A templomnak volt egy kis csengettyűje és a szentmiséhez két üvegampolna is rendelkezésre állt. A templomban őrizték Keresztelő Szent János képét is, amely 1713 és 1731 között került a templomba, A szent születésének ünnepén tartották a templom dedikációs ünnepét, amelyet később is megültek a Szent Ágota – búcsú mellett. Az 1730-as években egy gazdagon felöltötött Szűz Mária szobor is került a templomba, amelyet a szentélyen kívül, az evangéliumos oldalon (a templom baloldala) egy falfülkében helyeztek el. A szobornak volt egy fekete leple is, és a falfülke mellett két fa gyertyatartó ékesítette. Az 1740-es években a templom oltára szobrokkal is gazdagodott. A leírások szerint Szent István, Szent László, Szent János apostol, Nepomuki Szent János, Alexandriai Szent Katalin (a rohongi templom védőszentje) és Szent Borbála szobra díszítette az oltárt. 1748-ban négy falon lógó táblaképet is feljegyeztek, 1756-ban pedig megemlítettek két vörös és két zöld színű körmeneti zászlót is. Ezekben az években kapott tabernákulumot a templom, és került az a templomtoronyra egy vaskakas.

A templom bejárata mellett volt a szenteltvíztartó rézedény aspensoriummal, a hívek pedig hús fapadon foglalhattak helyet. A templomnak nem volt azonban keresztelőmedencéje, sem gyóntatószéke, sem orgonája, sem harangja, a híveket a falu közepén lévő harangláb hívta össze a szentmisére. Sekrestye hiányában a templom értékeit két nagy veretes ládában őrizték a templomban. A templom gyarapodásában fontos szerepet játszottak az akkori plébánosok, Göntér Miklós (1707-1724), Fejérváry Pál (1724-1753), valamint Scacchi Dezső és utódai: Tóth János (1737-1753), aki Nagyszombatban végzett teológus és vasvári kanonok volt, Blázovics Pál (1753-1756) és Gombosi László (1756-1759).

Az új templom építése

A katolikus megújulás perenyei csúcspontjaként 250 évvel ezelőtt, 1761-ben felépült a település új, tágas temploma. Ez azért is különös, mert a Perenyéhez hasonló kis filiális, önálló plébániával nem rendelkező községekben általában csak felújították, esetleg kibővítették a templomokat, újakat pedig csak akkor emeltek, ha a kegyúr helyben lakott. Emögött a kezdeményezés mögött valószínűleg Horváth –György németgencsi plébánost kell sejtenuünk, aki 1759-69-ig teljesített itt szolgálatot. Horváth plébános a komoly áldozatok árán megszervezett, trienti szellemű papanevelés új papi generációjának helyi képviselője volt, aki buzgó hitéletet teremtett plébániája területén.

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

Horváth György 1727 körül magyar családban született, feltehetően Vas megyében. Források hiányában nem lehet tudni, hogy volt-e köze a Perenyében birtokos besenyői Horváth famíliához. Középiskoláit a megye egyetlen középfokú oktatási intézményében, a kőszegi jezsuita gimnáziumban végezte, ahol a korszak katolikus elitjét nevelték, és amelynek ebben az időszakban Batthyány József későbbi esztergomi érsek is tanulója volt. Teológiai képzést később a győri jezsuita gimnáziumban kapott, és a győri szemináriumban volt kispap. 1752-ben megvédett teológiai téziseivel teológus speculativus lett, amely csak a papok szűk rétegére volt jellemző az egyházmegyében. Anyanyelvén, a magyaron kívül németül és horvátul is beszélt. 1752-ben szentelték pappá. Kőszegszerdahelyen lett káplán, 1753-tól pedig Batthyány Lajos nádor jelölésének következtében a falu plébánosa. 1756-ben Zichy Ferenc győri püspök kinevezte a szombathelyi székeséki ülnökének. 1761-ben megpályázta a rohonci plébánosi állást, de német nyelvtudásának hiányosságai miatt nem őt választotta a kegyúr. 1759-ben lett Németgencs plébánosa, majd 1769-ben felmentették a plébánosi szolgálat alól, és Győrbe rendelték a deficientiába.

Az új templom építését a lelkipásztori szempontok mellett a régi templom romos falai is indokolták. A nagy ívű templomépítési tervhez Horváth plébános buzgó támogatókra talált a helyi nemesség körében és így közös összefogással láthattak neki a nagy feladat megvalósításának. Fontos tényezőnek bizonyult az is, hogy a település birtokosai között országos főmértóságok is voltak. Ráadásul ez az időszak az ország életében a konszolidáció, a gazdasági fejlődés és a gyarapodás időszaka volt. Országszerte igen élénk építőtevékenység folyt, különösen az egykori hódoltsági területeken, és a világi épületek mellett számos egyházi épületet is emeltek. Ekkor formálódott ki a magyar vidék sajátos arculata a falvak közepén álló barokk templomokkal. A templomépítési hullámnak a trienti szellemű főpapok mellett jelentős mozgatói voltak a kegyúri kötelezettségeit készségesen vállaló, katolikus szellemben nevelt főurak és nemesek, akik keresztényi kötelességüknek tartották a katolikus egyház támogatását. Mindez áttételesen persze kifejezte a birodalom támogatását, a királynő és a nemesség között létrejött megegyezés szellemében. Az építkezésekhez a földesúri nagybirtok téglavetői és erdei adták a szükséges anyagot, és biztosították a szükséges robotot. A birtokok építési irodái szolgáltatták a terveket, s gondoskodtak pallérai útján az épületek kivitelezéséről. A típustervek közül az egyik legnépszerűbb a csehüveg-boltozatos forma volt, amely kisebb fesztávú, sokszögzáródású szentéllyel zárult, északi oldalán sekrestyével, amelyből lépcső vezetett fel a diadalíven elhelyezett szószékre. A templom tornya a pilaszterekkel osztott, hármastagolású nyugati homlokzatból magasodott ki.

Pár szó erejéig tekintsünk szét a korabeli Európában is. Mi is történt a nagyvilágban, amikor a perenyei templomot építették? Szent Péter székében XIII. Kelemen pápa trónolt, a Habsburgi Birodalom élén pedig Mária Terézia állt, és éppen a hétéves háborúban próbálta visszazerezni Sziléziát Nagy Frigyes porosz királytól. Franciaországban XV. Lajos, Oroszországban I. Erzsébet cárnő, Nagy-Britanniában III. György uralkodott. A londoni földrengést követően ebben az évben kezdték építeni a Buckingham palotát, ekkor hunyt el Rodostóban Mikes Kelemen, és 1761-ben kezdte meg szolgálatát Esterházin a bécsi klasszicizmus jeles képviselője, Joseph Haydn, valamint ekkor adta ki Pray György jezsuita szerzetes Annales veteres Hunnorum című magyar őstörténeti munkáját. Perenyének, a győri egyházmegye vasvári főesperességében lévő kis filiának gróf Zichy Ferenc, a híres barokk főpap volt püspöke.

A rohonc-szalonaki uradalomban, így az oda tartozó Perenyében nehéz éveket éltek ekkoriban. A növekvő agrárkereskedelemből származó haszon miatt a földbirtokosok egyre emelték a jobbágyok terheit, amely később parasztmozgalomhoz és az úrbéri pátens kiadásához vezetett. A község lakóinak erőfeszítéseit az említett körülmények tehát még inkább kiemelik.

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

A templom építésének kezdetét pontosan lehet datálni egy ritka kincsként fennmaradt levél nyomán, amelyet az Országos Levéltárban a Batthyány-család anyagában őriznek Budapesten. 1761. április 11-én Horváth György levelet írt Batthyány József kalocsai érseknek és az építőanyagok előállításához szükséges földesúri engedély sürgetését kérte. A levél szerint az új templom terveinek elkészítése után az építőanyag előteremtése érdekében engedélyt kértek Batthyány Lajos nádortól egy kemence téglájának felhasználására és mészégetésre. Úgy tűnik, késett az engedély, az idő azonban sürgetett, mert a plébános tervei szerint az építkezést nyár végére be akarták fejezni. Horváth György őszre meg is hívta a z érseket a templom megáldására. A téгла- és a cserépegetéshez a perenyei erdőből biztosították a fát, de szükség esetére a rohonci erdő fáinak felhasználására is engedélyt kért a plébános. A levélben Horváth György egyben fogadalmat is tett, hogy ezentúl minden évben imádkoznak majd a Batthyány-családért. Pontosán nem tudni, mikor végeztek teljesen az építkezéssel, mivel 1763-ban még kölcsönt vett fel a plébános az építkezés céljaira, azonban egy 1765-ös irat szerint már biztosan állt az épület.

Horváth plébános a befolyásos dunántúli katolikus főúri család tagjaihoz, mint kegyurakhoz fordult. Helyi birtokosként ugyanis kötelezettségekkel tartoztak a templommal kapcsolatban, amelyért különböző jogokat birtokoltak. A jelentős és direkt támogatás hiánya miatt azonban a Batthyány-család perenyei birtoka után csak dologi kegyuraságot viselhetett, s így, mivel nem ők építették a régi templomot, az újjáépítésére sem lehettek kötelezve.

Batthyány Lajos a korszak vezető politikusa és egyik legbefolyásosabb embere volt, aki fokozatosan építette ki családjá gazdasági hatalmát folyamatos birtokszerzéseivel. A kereskedelmi útvonalak mentén fürtszerűen elhelyezkedő majorságok behálózták az egész Dunántúlt. Utolsó nemzeti nádorként a magyar érdekek képviselője volt a Habsburg Birodalomban, aki a gyenge monarchia megsegítésével érte el befolyását, és amikor ez gyengülni kezdett, konfliktusba is keveredett a királynővel. Széles látókörű, olvasott és több nyelven beszélő államférfiként gazdag mecánási tevékenységet folytatott. Gondosan ügyelt birtokai állapotára, számos beruházást hajtott végre, több uradalmi központot épített ki, amelyek közül kiemelkedik a körmendi presztízsértékű építkezés, amely a család uradalmainak központja lett. Az uradalmak főépítésze, Bauinspektora 1736 és 1767 között Joseph Giessl volt. Palotákat emelt Sopronban, Kőszegen, Budán, Bécsben, a vidéki birtokokon pedig kastélyokat. Vármegyei tisztviselőként a zalaegerszegi és szombathelyi megyeháza építkezésében is részt vett. Számos egyházi épület építését támogatta, azonban adományai mögött több esetben egyéni és nemzeti érdekek is meghúzódtak. Az előbb felsorolt nagy ívű beruházások és bőkezű adakozások tetemes költségei azonban megkövetelték tőle, hogy rangsorolja a támogatandó ügyeket, amelyek között a perenyei építkezés nem szerepelt első helyen. A birtokain lévő templomok megújítását a praktikum és a költséghatékonyság szellemében támogatta, csak a legszükségesebbekhez járult hozzá, nem építtetett reprezentatív templomokat.

A plébános közvetítőként bevonta az előkészületekbe a nádor 34 éves fiát, Józsefet is, aki öt évvel korábban vasvári főesperesként a perenyei templomot is vizitálta, és ekkor már kalocsai érsekként az ország második egyházi méltósága volt. Batthyány József a kőszegi jezsuitáknál tanult, majd Prileszky János jezsuita magántanítványa lett. 25 évesen már esztergomi kanonok volt, és felkészültsége, valamint erkölcsi kiválósága miatt a kispapok nevelője lehetett. Feddhetetlensége miatt a főpapok versengtek érte. A győri püspök és az esztergomi érsek is ragaszkodott hozzá, és engedéllyel a vasvári kanonoki stallumot is elnyerte az esztergomi mellé. 1759-ben erdélyi püspök lett, 1760-ban pedig, 33 évesen kalocsai érsek. 1776-ban esztergomi érsekként az ország vezető főpapja lett, és a magyarországi barokk művészet egyik legnagyobb mecénásaként, valamint a jozefinista egyházpolitikával szemben mutatott okos és megfontolt magatartásával írta be magát a történelembe. 1778-ban bíborosi kalapot nyert VI. Piusz pápától.

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: *Ecclesia Gathae A 250 esztendő s perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei*, Magyar Napló, 2011.

Az új 300 fős templomot a falu közepén, a patak mentén, a régi templom köveinek felhasználásával építették fel, tornyát vörös mázas fazsindellyel, tetőzetét cserépszindellyel fedték, és gondos cseréperesszel látták el. A templom teljes hossza a toronnyal együtt 22 m, külső szélessége 8,55 m lett. Hajója belülről 11,35 m hosszú és 6,6 m széles, szentélye pedig 5 m hosszú és 4 m széles. A templom falai 95 cm vastagok, a hajó belmagassága kb. 10 m. A torony magassága a templomkereszt nélkül 23,5 m, a toronyóra pedig 17 méteres magasságba került föl később. A felépített templom egyszerű struktúrája egyértelműen kizárja a nádor építetői szerepét, valamint a Joseph Giessl által vezetett uradalmi központi építési hivatal közreműködését is. Általános gyakorlata volt ugyanis a nádornak, hogy a jobbágyfalvaiban lévő templomokat nem saját embereivel építtette, hanem az építkezés lebonyolítását rábízta a plébánosra vagy valamelyik uradalmi intézőre. Valószínűleg tehát egy kőszegi vagy szombathelyi céhmester lehetett a templom alkotója, aki azonban nem egy önálló terv szerint, hanem egy ekkoriban elterjedt mintakönyv alapján dolgozott. A segédmunkát a jobbágyok robotjával biztosították. A nádor szándékának hiányát mutatja az a tény is, hogy Batthyány Lajos egyik nekrológja sem emlékezett meg a támogatott templomok között a perenyei egyházzól.

A költségeket a nádor támogatása mellett a templom saját jövedelméből, valamint a falu más birtokosainak adományaiból, és a perenyei jobbágyok hozzájárulásával teremtették elő.

Szeretném ezért felsorolni azokat a nemeseket, akik adományaikkal segítették az építkezést, ill. a teljesség igénye nélkül azoknak a perenyei családoknak a neveit, akik 1761-ben részt vehettek a templom építésében. Elsőként Szvetics Jakab királyi személynököt (tisztsége kb. a mai legfelsőbb bírónak felel meg) kell kiemelni, aki Kőszegen született, de Perenyében is volt egy kisebb birtoka és jelentősebb összeggel járulhatott hozzá az építkezéshez. Fontos megemlíteni báró Trach Károly apáti birtokost is, aki 50 Ft-os kölcsönrel támogatta az építkezést. A helyi nemességet 4 család alkotta: a templom költségeinek fedezésében a Somogyi, a Horváth, a Terestyén és az Imre család vállalt komoly szerepet. A Somogyvári-Somogyi-család alapítója Somogyvári Péter deák volt, aki hadi érdemeiért Bécsben nyert nemességet I. Ferdinánd királytól fiaival együtt az 1559. szeptember 13-án kelt címeres levéllel. A családnév alapján Somogy megyei eredetű család a 17. század közepén Vas vármegyébe költözött át, és tagjai a Batthyány-család szolgálatában álltak, mint katonák és gazdatisztek. A család vasi részének két ága volt: a perenyei és a borocszegi (ma Táplánszentkereszt része). Címerükben kék udvarban álló oroszlán volt látható, amely jobb lábával fürtös szőlőkocsányt tart. Az udvar felső szegletében hold és csillag, a sisak koronáján pedig kardot villogtató fél oroszlán volt. A címer foszlánya arany és kék színű volt.

A Horváth (Bessenyei)-család ősei új adomány címen kapták meg 1562. március 5-én Nádasy Tamás nádortól az egykor Apáti mellett található Besenyőfalu birtokolt. Adománylevelüket 1668. május 3-án I. Lipót is megerősítette. A család számos tagja költözött idővel Perenyébe. A Horváth-család több tagja lépett jogi pályára, Horváth Dávid perenyei birtokos pedig a kőszegi dunántúli kerületi tábla ügyészi tisztségig jutott a 19. század harmincas éveiben.

Az ősi Terestyén-család címereslevelét Terestyén Pál és testvérei, Sebestyén és Balázs 1576. február 22-én nyerték el II. Miksától. Ez az egyik legszebb fennmaradt címereslevél a Vas Megyei levéltár gyűjteményében. A címer kék udvarában hármás, zöld halmon álló oroszlán látható, amely jobb első lábával kardot tart. A vért felső szegleteiben jobbról hold, balról csillag van. A sisak koronáján, két sasszárny között, fél oroszlán kardot tart. A címer foszladéka arany és kék. A családnak a mára Egyházasszecsődbe beolvadt, és nevüket is őrző Terestyénszecsőd volt az ősi fészke, eredetüket pedig egészen az Árpád-korig lehet visszavezetni. Perenyei birtokosként először az 1733-as nemesi összeírás említi őket. Feltehetően Körmend melletti ősi falujukból a Batthyányak közvetítésének köszönhetően kerültek Perenyébe.

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

Hasonlóan ősi család volt az Imre-család is, amelynek felmenői őrvidéki örök voltak, s akik szintén a Batthyányak közvetítésével kerülhettek Perenyébe. A falu birtokosai között először az 1727-es nemességvizsgálatkor említik őket. Nemességüket az Őrszigetiek adománylevelével igazolták.

A megyei összeírások és a gencsi anyakönyv szerint a következő jobbágycsaládok éltek Perenyében a 18. század közepén: Babócsi, Balaton, Balics, Bálint, Bertók, Bilics, Bolfán, Bodor-család, Fülöp, Gáll, Gerencsér, Gellért, Hollósi, Horváth-család, Kovács, Kozma, Lóránt, Mersevics, Mogyorósi-család, Nagy, Nimeth, Péter, Póka, Pöröntő- és Prisznyák-család, a cigány származású Saár család, a Sinkovics, Szakács, Szakál, Szalai, Takács, Talabér, Téglá, Török és Varga család.

Az új templom pár évvel később, 1768-ban Keresztelő Szent János születése ünnepén (június 24.) áldotta meg a kor jeles szónoka, Csödy Pál szombathelyi kanonok. Ez nem meglepő, mivel a szertartás hosszadalmas volt, és csak nehezen lehetett megfelelő egyházi méltóságot találni a szertartás elvégzésére. Például a rohonci templomot is csak évtizedekkel később szentelték fel. A templom benedikálására egy rövid részlettel emlékezünk, amely Csödy Pál egyik nyomtatásában megjelent prédikációjából származik: „Kérdezősködnék egy más között némely Bölcsék: ha meg vagyon-e most-is a földi Paradicsom valahol é a világon? És fönt áll-e abban az élet fája, s terem-e abban az élet fája, s terem-e gyümölcsöt? El-hiszem, ha ezt, az élet hossza-bétó gyümölcstermő Fát föl találhatnák a földi lakáshoz, s-maradáshoz ragaszkodó, és életeket itt ezer, s-meg ezer esztendőkre terjeszteni kívánó világ Fiai, Leányi, annak csak egy olmacskájáért-is készek volnának nagy summa pénzt fizetni. Vetekedgyenek az említett Bölcsék valamint nekik tetszik, én azt mondom: keresztények! vigasztalástokra, hogy meg vagyon a földi paradicsom, és abban szépen kiterjedt ágoival zöldellik, bimbózik, virágzik, és gyümölcsözik az élet Fája.

Ez a Templom, ez az Oltár a földi paradicsom, a Mise pedig, mely az Oltárnál mondatik, valóságos, igaz életnek Fája, mely örök életnek gyümölcsét termi, tudniillik a Krisztus Jézusnak Testét, és vérét melyről maga mondgy az örök Igasság: Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. Joan 6. Az én Testem bizonyos étel, és az én vérem bizonyos ital, s ezt az örömdetes ígétét ragasztja hozzá: Qui ahétatos Hívek! jó készüllettel, tiszta szívvel járullatok gyakorta ezen élet Fája árnyéka alá, és annak gyümölcsét a Pappal együtt mint köllemetes Áldozatot mutassátok bé az Istennek, és azzal mint szentséggel táplállyátok éhes lelkeiteket, és ugy igazán betelleyesítették, a mit példázott valaha Israel Fiainál a húsvéti Báránynak föláladozása és evése. Exodi 12”

A templom gyarapodása

Az új templomnak számos jótévője volt, akik közül kiemelkedik Szvetics Jakab királyi személynök, aki miséző kelyhet és miseruhát adományozott a perenyei egyház számára. A templom a következő évtizedek során folyamatosan gyarapodott; a barokk szószék és Szűz Mária oltára feltehetően az építkezés után készült. 1790 körül Batthyány József, aki közben esztergomi érsek lett, a templom kegyuraként orgonát adományozott a templomnak.

A templom gyarapodásának és megújulásának korszakai nagyrészt az országos viszonyokat követték, amelyek közül két korszakot kell kiemelni. Az egyik a dualizmus fénykorának időszaka, amely Limperger Flóris plébánosi működéséhez köthető. Limperger plébános művelt és jámbor papként minden erejével azon volt, hogy szekularizálódó kapitalista társadalmi viszonyok közepette a katolikus megújulást előmozdítsa plébániája területén. Ennek érdekében a templom megújítását is elengedhetetlennek tartotta. A másik jelentős korszak az I. világháborút követő katolikus reneszánsz időszaka volt, amelynek csúcspontja az önálló lelkészség, majd pedig a budapesti Eucharisztikus Világkongresszus és a Szent Jobb-országjárás évében, 1938-ban az önálló plébánia megalapítása volt. A templom mai berendezésének számos darabja ebből az időszakból származik. A plébániatemplom liturgiájához szükséges hiányzó felszerelések beszerzése és az elavultak cseréje azonban csak az

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendőös perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.

egyházközség komoly áldozatai árán valósult meg. Felépítették a plébánialakot, új harangot és új orgonát szereztek be. Fontos szerepe volt a templom gyarapításában és felszerelésében az 1937-ben alapított perenyei Oltáregyesületnek is.

Forrás:

Medgyesy S. Norbert: Ecclesia Gathae A 250 esztendő's perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei, Magyar Napló, 2011.